

Advies over het actieplan 4.0: Werk maken van werk in Zorg en Welzijn

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op vraag van Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin op 26 oktober 2018

**Uitgebracht door de Algemene Raad op 20 december 2018 met
eenparigheid van stemmen**

Vorbereiding: werkgroep zorgberoepen op 28 november, 6 december en 11
december 2018 onder voorzitterschap van Sandra Rosvelds

Dossierbeheerder: Koen Stassen

Op 19 oktober hechtte de Vlaamse Regering haar principiële goedkeuring aan het actieplan 4.0: Werk maken van werk in zorg en welzijn. Het actieplan wil ervoor zorgen dat de instroom in de sector verhoogt en dat de kwaliteit van de zorg gewaarborgd blijft. Daarom is er een masterplan nodig waaraan alle stakeholders meewerken: zorg, welzijn, onderwijs, werk, werkgevers en werknemers. Aan de Vlor wordt voor het eerst gevraagd om een actieplan over de zorg te adviseren. De raad legt zich inhoudelijk toe op de onderdelen die expliciet met onderwijs te maken hebben.

1 Algemene bedenkingen

Uit een analyse van de sector blijkt dat er verschillende evoluties zorgen voor een sterke stijging van het aantal openstaande vacatures in de zorg en welzijn: een dalend aantal niet werkende werkzoekenden, een vergrijzing van de maatschappij, een hoge vervangingsnood en een continue groei van de sector. Hoewel er wordt gewaarschuwd dat ook de instroom in de welzijnssector op peil moet blijven, zijn de knelpuntberoepen vooral terug te vinden in de zorgsector. De focus van het actieplan ligt dan ook sterk op de instroom in de zorgsector. De welzijnssector komt te beperkt aan bod en verdient extra aandacht bij de geformuleerde acties en/of acties specifiek voor de sector.

Waar er in de inleiding wordt gesproken over een masterplan waarin er maatregelen moeten genomen worden door meerdere beleidsdomeinen, ligt het gewicht van het actieplan sterk op initiatieven in onderwijs en vorming. Dit komt door de sterke focus op instroom in de sector. Er is vanuit meerdere sectoren vraag om knelpunten op te lossen. Het kan echter niet de bedoeling zijn om de instroom in de ene sector op te lossen door tekorten te creëren in een andere.¹ Het gaat dus om een structureel arbeidsmarktprobleem dat moet opgelost worden vanuit een algemene visie. Onderwijs kan hieraan bijdragen, maar is niet de belangrijkste speler.

Aangezien de problematiek van de instroom in de sector zich steeds sterker stelt, is het belangrijk dat er via dit actieplan zo snel mogelijk naar oplossingen wordt gezocht. Anderzijds komt het nieuwe actieplan erg laat in de legislatuur en moet er vooral ingezet worden op initiatieven die deze legislatuur overstijgen.

Als de Vlaamse Regering een verhoging van instroom in de zorgsector een belangrijk aandachtspunt vindt, moet dit actieplan ook voldoende financieel ondersteund worden. Aan de voorgestelde acties wordt er momenteel amper financiering verbonden. Dit staat in groot contrast met de middelen die ingezet worden voor bijvoorbeeld STEM. Zonder afbreuk te doen aan het belang van STEM, verwacht de Vlor dat er ook inspanningen geleverd worden voor de zorg- en welzijnssector. Daarenboven is er geen tegenstelling tussen STEM en zorg en welzijn. In de VDAB-studie van schoolverlaters wordt er bijvoorbeeld een opdeling gemaakt van zorgopleidingen met een STEM-component. Er kan inspiratie gezocht worden bij effectieve initiatieven uit het STEM-actieplan om instroom in de opleidingen en doorstroming naar de arbeidsmarkt te stimuleren.

---

¹ Denk bijvoorbeeld aan de huidige personeelstekorten in het onderwijs waarvoor de Vlor in zijn advies over de beleidsbrief 2018-2019 op korte termijn initiatief vraagt.

2 Interesse wekken voor de zorg doorheen de onderwijsloopbaan

In het actieplan wordt er gemikt op hogere instroom van leerlingen in het domein 'Maatschappij en Welzijn' in de tweede graad van het secundair onderwijs. Gezien de grote nood aan instroom op de arbeidsmarkt is een poging om leerlingen toe te leiden naar een bepaalde opleiding begrijpelijk.

Dit staat echter haaks op de Vlor-visie op onderwijsloopbaanbegeleiding. Onderwijsloopbaanbegeleiding is volgens de Vlor een proces doorheen de hele onderwijsloopbaan om jongeren in staat te stellen om hun keuzeprocess op een actieve en bewuste manier zelf te sturen en hen aan te zetten om voor de eigen keuzes persoonlijke verantwoordelijkheid op te nemen. Het concentreert zich niet op scharniermomenten en start zo vroeg mogelijk. Een traject dat vertrekt in het basisonderwijs en gecontinueerd wordt doorheen het secundair onderwijs is een meerwaarde voor alle leerlingen. Elke jongere moet vanuit zijn vaardigheden, talenten, interesses en waarden steeds een brede blik kunnen houden op keuzemogelijkheden. Onderwijsloopbaanbegeleiding is in belangrijke mate gelijkaardig voor alle jongeren, maar voor jongeren die rechtstreeks willen doorstromen naar de arbeidsmarkt zijn er een aantal accenten: het aanbieden van zo vroeg en zo breed mogelijke werkexploratie (gekoppeld aan coaching en reflectie), tijdige, neutrale arbeidsmarktinformatie en aandacht voor generieke arbeidsmarktcompetenties en sollicitatievaardigheden. De rol voor sectoren wordt gelegd bij het bundelen van middelen en de creatie van een gezamenlijk platform dat sectoroverschrijdende (arbeidsmarkt)informatie aanbiedt in het kader van onderwijsloopbaanbegeleiding.²

Het is niet omdat toeleiden naar een sector niet past binnen de visie op onderwijsloopbaanbegeleiding, dat het wekken van interesse niet mogelijk is. Hiervoor kunnen verschillende initiatieven uitgebouwd worden:

- Omdat zorg en welzijn sterk gereguleerde beroepen kent, moet er ingezet worden op het bekend maken van de relatie tussen de opleidingen en de daaraan verbonden studiebewijzen. Dit is momenteel heel complexe materie die vereenvoudigd moet worden.
- Daarnaast is het belangrijk om een realistisch beeld op te hangen van wat bepaalde beroepen in zorg en welzijn inhouden. Zo is bijvoorbeeld het klinisch redeneren van de verpleegkundigen te weinig gekend, moet ook het belang van de generalistische benadering in zorg en welzijn beklemtoond worden, blijft het sterk preventieve werk van huishoudhulpverleners onderbelicht, ...
- Er moet nagedacht worden over initiatieven die gericht zijn op het basisonderwijs. De focus ligt er op horizonverbreding. Het is dan ook belangrijk dat alle opleidingen als gelijkwaardige keuzes worden voorgesteld. Initiatieven als het beroepenhuis in Gent bieden de kans om leerlingen vanaf het basisonderwijs kennis te laten maken met sectoren waaronder de social profit.
- De modernisering van het secundair onderwijs biedt kansen:

---

² Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de studiekeuze van het secundair naar het hoger onderwijs](#), 28 maart 2013; Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies 'Naar een versterking van onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die \(willen\) doorstromen naar de arbeidsmarkt'](#), 29 juni 2017.

- om leerlingen van de eerste graad kennis te laten maken met verschillende domeinen alvorens ze een studiekeuze moeten maken. Het is dan ook belangrijk dat scholen de mogelijkheden die de modernisering van het secundair onderwijs biedt, effectief grijpen.
  - door de herschikking van de opleidingen in de matrix secundair onderwijs, wordt het aantal leerlingen in het domein 'Maatschappij en Welzijn' verhoogd. Er liggen dus kansen om jongeren warm te maken voor de sector.
- Het is belangrijk dat ouders een zicht krijgen op de mogelijkheden in de sector. Ze spelen een cruciale rol in de studiekeuze van leerlingen in het secundair onderwijs.
  - Globaal genomen krijgt het cognitieve veel aandacht in het onderwijs, terwijl er ook ruimte moet zijn voor eerder zorgende aspecten.
  - De maatschappelijke meerwaarde van zorg en welzijn moet meer beklemtoond worden, eerder dan de sector te benaderen als een louter maatschappelijke kost.
  - Gecombineerde loopbanen waar leraren deels voor de klas, deels in de praktijk staan, moeten gestimuleerd worden. Het is een praktijk die bijvoorbeeld al bestaat in hbo5 verpleegkunde, maar zeker uitbreiding verdient.

3 Bijkomende instroom in de sector

Om de instroom in de sector te verhogen, moeten er een aantal initiatieven verder uitgebouwd worden. Daarbij moet er nagegaan worden wat er effectief werkt en hoe dit kan opgeschaald worden.

- De mogelijkheden van het volwassenenonderwijs breder bekend maken. Het volwassenenonderwijs heeft alle tools en mogelijkheden om trajecten op maat aan te bieden, maar die mogelijkheden zijn nog te weinig bekend bij potentiële cursisten en doorverwijzers. Hier moet een actief beleid rond gevoerd worden.
- NT2 kan meer gezien worden als een opstap naar beroepsopleidingen. De geïntegreerde trajecten komen op gang in de CVO's maar moeten nog op kruissnelheid komen.
- Leerloopbaanbegeleiding uitbreiden.³
- De Vlor had weliswaar een aantal bedenkingen bij het voorontwerp van EVC-decreet, maar vindt het belangrijk snel werk te maken van de uitvoering ervan.⁴ Vrouwen met migratieachtergrond nemen bijvoorbeeld vaak mantelzorg op, waardoor ze competenties bezitten die ze kunnen meenemen in een EVC-traject.
- Warme overdracht van (voortijdig) schoolverlaters naar VDAB structureel uitbouwen.
- Inzetten op korte, flexibele trajecten om een instap in de sector mogelijk te maken om vervolgens via levenslang leren kansen op doorgroeien geven. Dat biedt ook mogelijkheden om mensen die al interesse getoond hebben in de zorg- en welzijnssector aan boord te houden als ze bijvoorbeeld niet slagen in een opleiding.
- Meer mogelijkheden voor het hoger en volwassenenonderwijs om levenslang leren toegankelijker te maken en daarbij onderzoeken welke rol online leren daarin kan spelen.

³ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Levenslang en Levensbreed Leren. [Advies over leerloopbaanbegeleiding](#), 8 mei 2018.

⁴ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de voorontwerpen van decreet betreffende een geïntegreerd beleid voor de erkenning van verworven competenties en het kwaliteitstoezicht voor beroepskwalificerende trajecten op basis van een gemeenschappelijk kwaliteitskader](#), 28 juni 2018.

- Flankerende maatregelen om opleiding en gezin te combineren.
- Versnelde trajecten voor Nederlands voor hoger opgeleiden.
- Pas nadat de ontsluiting van het arbeidsmarktpotentieel in Vlaanderen ten volle is uitgeput, is actieve arbeidsmigratie een piste.
- Er moet onderzocht worden of het een mogelijkheid is om ook in de sector van zorg en welzijn, in plaats van actieve arbeidsmigratie, mensen uit het buitenland opleiding in het Engels aan te bieden geflankeerd door lessen Nederlands. Zo wordt de kwaliteit van de zorg bewaakt bij de instroom en wordt meteen ook de ethische dimensie van actieve arbeidsmigratie meegenomen.
- Een belangrijk element voor de verhoging van de aantrekkelijkheid zijn ook de arbeidsvoorwaarden. Uit de VDAB-lijst met knelpuntberoepen blijkt dat de medische, paramedische en verzorgende beroepen, meestal een kwantitatief tekort aan arbeidskrachten kennen en dat de specifieke arbeidsomstandigheden hierin een rol spelen.⁵

4 Opleidingenstructuur

Voor de uitwerking van het opleidingsaanbod in de zorg- en welzijnsberoepen, is het belangrijk een aantal principes te hanteren:

- Er is een kloof ontstaan tussen de noden in het werkveld en de Europese, federale en Vlaamse regelgeving waarop de opleidingen zich moeten baseren. We zitten in een impasse doordat de visie van de verschillende niveaus niet overeenstemt. Deze impasse moet dringend doorbroken worden. Vooral de herziening van de federale regelgeving is een belangrijke hefboom om de opleidingen te herzien.⁶
- De impasse op het federale niveau mag geen excuus zijn om binnen de Vlaamse bevoegdheden geen stappen vooruit te zetten.
- De Vlor steunt het standpunt van de Vlaamse Regering om een leerladder voor de zorg- en verpleegkundige opleidingen op de niveaus 4, 5, 6, 7 en 8 te behouden. Daarnaast pleit de Vlor er voor dat ook de niveaus 2 en 3 deel uitmaken van die onderwijsladder:
  - Bij het uitschrijven van nieuwe beroepskwalificaties moet er ook nagedacht worden over niveau 2. Dit niveau biedt de mogelijkheden voor een aantal mensen om in te stappen in een laagdrempelige opleiding die via levenslang leren een vervolg kan krijgen. Er moet uiteraard vertrokken worden van tewerkstellingskansen in de sector, maar bij de uitwerking van de beroepskwalificaties moet er nagedacht worden of het altijd nodig is om 'zware' beroepskwalificaties te maken.
  - De Vlor dringt er samen met de Vlaamse Regering op aan om zo snel mogelijk een eigenstandig profiel van verpleegkundige op niveau 5 te verankeren in de federale regelgeving zodat dit kan doorvertaald worden naar de Vlaamse regelgeving.

---

⁶ [Gecoördineerde wet betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen van 10 mei 2015.](#)

- De inhouden van beroepskwalificerende onderwijstrajecten van de niveaus 2 tot en met 5 zijn gebaseerd op erkende beroepskwalificaties die op hun beurt gebaseerd zijn op de beroepskwalificatiedossiers van de sectoren. De Vlor blijft aandringen om voor de inhoudelijke invulling van opleidingen de beroepskwalificaties als referentiekader te gebruiken, zonder ze ‘onverkort’ te moeten overnemen.⁷
- De mogelijkheden van een gedifferentieerde studiebekrachtiging moeten uitgewerkt worden.
- Er moet over de beroepskwalificaties heen gezocht worden naar gemeenschappelijke competenties met het oog op een gemeenschappelijke ontwikkeling van inhouden van opleidingen. Zo kan een flexibele en duurzame inzetbaarheid in de sector gestimuleerd worden.
- De mogelijkheden van een truncus communis in de verschillende onderwijsniveaus moet onderzocht worden. Mogelijke voordelen zijn onder meer de bredere inzetbaarheid doordat er gemakkelijker kan gewisseld worden tussen jobs, een betere onderwijsloopbaanbegeleiding en een betere samenwerking tussen verschillende professionals omdat ze een gemeenschappelijke achtergrond hebben. Anderzijds is er de vrees dat de programma’s van de opleidingen hierdoor overladen geraken en het feit dat dit enkel kan gebeuren als de beroepskwalificaties in de regelgeving dit ook effectief mogelijk maken. Hieruit volgt automatisch het pleidooi om bij de opmaak van beroepskwalificaties overleg in te bouwen tussen arbeidsmarktactoren en onderwijsverstrekkers.

5 Kwaliteitsvol werkplekieren

De opleidingen uit zorg en welzijn maken momenteel al uitgebreid gebruik van verschillende vormen van werkplekieren, maar door onder meer de uitbouw van duaal leren en de contractstage in de professionele bachelor verpleegkunde zal de druk op het werkveld verder toenemen. Het verbaast de Vlor dan ook dat er in het actieplan zo weinig aandacht is voor kwaliteitsvol werkplekieren. De sector moet nadenken over hoe ze de stijgende vraag naar opleidingscapaciteit in de zorg- en welzijnsinstellingen zal opvangen. De werkplek wordt als een krachtige leeromgeving gezien als er voldaan wordt aan een aantal randvoorwaarden. Naast de beschikbaarheid van werkplekken voor iedereen die hiervoor in aanmerking komt, is de kwaliteit van de begeleiding op de werkplek cruciaal. Tekorten op de werkvloer mogen de kwaliteit van de leerervaring op de werkplek in geen geval negatief beïnvloeden. Er moet actie ondernomen worden om het aantal leerwerkplekken te verhogen én de begeleiding kwaliteitsvol te organiseren. Het is in het belang van de sector dat hierop ingezet wordt omdat de contacten met de werkplek tijdens de opleiding in sterke mate bepaalt of iemand de stap naar de sector zet.

Pistes waar blijvend op moet ingezet worden, zijn het maximum aantal lerenden per stagementor, de uitbouw van mentorenopleidingen, de valorisatie van de inspanningen van mentoren (mee te nemen in de discussie over de accreditatie van zorgprofessionals), de win-win van werkplekieren

---

⁷ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de relatie tussen onderwijscurricula en beroepskwalificaties](#), 28 september 2017.

beklemtonen, voldoende aanbod van leerwerkplekken voor alle onderwijs- en opleidingsniveaus,
...

Er zijn een aantal kleinschalige initiatieven om bestaande tekorten aan leerwerkplekken op te lossen door een betere matching (vb. stages zevende jaar zorgkundige). Het overleg tussen de onderwijs- en werkpartners blijkt cruciaal om hier een succes van te maken. Opleidingen organiseren met een sterke praktijkcomponent kan enkel als de sector en het onderwijs samenwerken. Het is dan ook belangrijk om dit overleg op een Vlaams niveau te tillen, over de onderwijsniveaus heen. Zowel de opleidingscapaciteit van de instellingen in zorg en welzijn moet in kaart gebracht worden, net zoals de behoeften vanuit de scholen.

De Vlor dringt er bij de minister op aan om nog deze legislatuur het kader voor de contractstage in de professionele bachelor verpleegkunde duidelijk te maken met onder meer afspraken over een onkostenvergoeding.⁸

Werkplekken moeten niet alleen lerende organisaties zijn voor lerenden uit alle onderwijsniveaus, maar ook voor nieuwe en zittende werknemers. De Vlor vindt dit niet alleen belangrijk met het oog op retentie, maar ook met het oog op de realisatie van de paradigmashift naar een generalistische benadering in de sector.⁹

Gecombineerde loopbanen waar leraren deels voor de klas, deels in de praktijk staan, moeten gestimuleerd worden. Het is een praktijk die bijvoorbeeld al bestaat in hbo5 verpleegkunde, maar zeker uitbreiding verdient. De permanente link met de praktijk is een grote meerwaarde voor de opleidingen.

6 Generalistische benadering

De Vlor steunt de generalistische benadering in zorg en ondersteuning die de SAR WGG ontwikkelde in zijn visienota 'Nieuw professionalisme in zorg en ondersteuning'.¹⁰ Uit het Vlor-advies over deze visienota blijkt dat generalistische benadering niet zozeer nood heeft aan beleidsinitiatieven, maar vooral aan overleg tussen de onderwijspartners en de social profit. Het is dan ook positief dat er in het actieplan een werkgroep wordt voorgesteld waarin de opvolger van de SAR WGG, de Vlaamse Raad WVG, en de Vlor (inclusief Vlhora) aan de slag gaan om deze visie breed ingang te doen vinden.

Daarbij wordt vertrokken van een brede visie die niet gereduceerd kan worden tot het generieker maken van opleidingen met het oog op grotere inzetbaarheid, zoals in het actieplan wel gebeurt. Een bredere inzetbaarheid van medewerkers zou weliswaar een neveneffect kunnen zijn, maar is niet de hoofdbedoeling.

---

⁸ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de beleidsbrief Onderwijs 2018-2019](#), 29 november 2018.

⁹ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [De generalistische benadering in zorg en ondersteuning: uitdagingen voor het onderwijs. Advies over visienota 'Nieuw professionalisme in zorg en ondersteuning'](#), 28 juni 2018.

¹⁰ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [De generalistische benadering in zorg en ondersteuning: uitdagingen voor het onderwijs. Advies over visienota 'Nieuw professionalisme in zorg en ondersteuning'](#), 28 juni 2018.

7 Governance

Dit actieplan kan enkel resultaat boeken als de verschillende partners het als een gemeenschappelijke uitdaging zien om de instroom in de sector te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te garanderen. Dat vraagt om wederzijds begrip voor elkaars eigenheid, uitdagingen en gevoeligheden. Dit moet zich ook weerspiegelen in de aansturing van het actieplan. Daarom is het cruciaal om in de taskforce die het actieplan opvolgt vertegenwoordigers van de onderwijsaanbieders op te nemen. Dat is momenteel nog niet voorzien.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Verreth
voorzitter